

CSENGER ORSOLYA

A LIPITYŐ¹

Fotós: Csiba Móricz Zsófia

Ha édesanyám nem mesél az üknagyanyámról, ha 23 évesen nem szippant be a magyar táncmozgalom, akkor talán az egyszerű ruhadarab láttán, annyit mondok: „Tedd vissza azt a büdös kabátot!”

Hogy ismertem-e üknagyanyámat? Nem. Van-e bennem olyan érzés, hogy ismerem? Határozottan! A családban mindenki úgy emlegeti: a kétyi nagymama. Egy leleményes, belevaló, érsekkétyi néni, aki kacsákat, libákat töm, pucol és árul a pozsonyi piacon, és aki a bevételt a szoknyája ráncaiba, egy „láthatatlan” zsebbe rejti. Ismerem a kétyi parasztházat, amiben élt, és a temetőben a sírhelyet, ahol eltemették 1983-ban, amikor még nem is éltem.

2021 novembere. Búcs. Anyu a kérésemre összeszedett néhány leánykori ruháját (amiknek divatja újra idejét éli, ám a boltokban borsos áron juthat hozzá az ember), az utolsó darabok között egy fekete bársony kabátkát mutatott, majd lazán megjegyezte, hogy „hát, ez még a kétyi nagymamáé volt, bár már évtizedek óta nem volt kimosva”. Abban a pil-

lanatban elkerekedett a szemem, oda léptem, megfogtam, szemügyre vettem, megszagoltam (utóbbit tényleg kár volt!), felvettem, beálltam a tükör elé: „Hisz ez egy LIPITYŐ!” Egy eredeti, valódi, a Vág-Garam közti régió viseletének lipityője! A leírtak után még most is érzem az ujjongást a mellkasomban! Jó ég! Mekkora kincs volt évtizedeken keresztül anyu szekrényében! És milyen jó, hogy már akkor volt szeme arra, hogy megőrizze!

2021 októbere. Győr. Két régi egyetemi barátnő a szakadó esőből óriási elánnal lép be az Esterházy-palotába, Munkácsy festményeinek kiállítására. Néhány éve már órákat töltöttem el a Déry Múzeumban a festő trilógiáját nézegetve, illetve a fővárosi Magyar Nemzeti Galériában a realista festők művei előtt, de ez most megint valami más. A látottakat követően eszméletlen módon feltöltöttek a kevésbé ismert vagy eddig ismeretlen Munkácsy „kicsik”. Nem vagyok képzőművész, a rajzaim infantilisek, így csak nagyon laikus módon, a megfelelő szaknyelv hiányával tudok a festői alkotásokról írni, hozzászólni. De ta-

lán ettől sokkal fontosabb a (miértek keresése nélküli) kapcsolódás, amit mélyen megélek a festő és a festményei iránt. A különböző évszakokban és napszakokban megfestett magyar alföldi tájat látva, ahol a felmenőink kemény, fizikai hétköznapijaiba leshe-tünk be: asszonyok, lányok ruhamosása a folyóban, férfiak ökröket hajtanak, teheneket legeltetnek, eszembe jut Ortutay Gyula Magyar néprajz című művében a paraszti világ minden-napjainak leírása. Munkácsy képei az előbb említett néprajzi összefoglaló-nak hitelesebb illusztrációi talán nem is lehetnének: egy XIX. századi világ-hírű, kiváló tehetségű magyar festő szubjektív élményein alapuló belső képének kivetítése a XIX. századi magyar paraszti világról. Felbecsülhetetlen érték!

2021 november eleje. 100 éve, hogy néhány hónappal ezelőtt megszületett Pilinszky, majd nőtt és alkotott. Alkotott, és hatással volt a kortársaira, majd a XXI. század emberére, köztük rám is. Egy átmeneti élethelyzet-be került, hitében kissé megingott lánynak az egyik közösségi portálon

¹A mai szvetter (kardigán) megfelelője, akkoriban buggyos ujjú kabát.

szembejön az Imádságért című írása. Felrázza. Minden este elolvassa. Majd óriási tudásvágyat generálva antikváriumból Pilinszky köteteket rendel, újraolvassa, verse újat olvas a magyar költő verseiből, néhány nappal később a gondviselésnek hála további könyvajánlások sora találja meg barátain keresztül, így jut el Szent Ágostonig és Tamásig, majd Franny és Zooey-ig és a belső megnyugvásig (újra, de már mélyebben) Istenben.

2021 nyara. Élő népi muzsika szól Erdélyből, Mezőségéből. Népi hangszerek (hegedű, brácsa, nagybögő). És tánc. Néptánc. Magyar néptánc. Nincs színpad, nincs koreográfia. Csak párok, akik egymás mozdulatait és a zenét figyelve táncolnak. Improvizálnak. A primás figyel a táncosokat, igyekszik olyan táncdallamokat játszani, amire tudnak jólesően énekelni, és olyan tempóban, amit bírnak. Figyelmes. A brácsás figyel a primást, a nagybögős a brácsást. A táncosok a bögőst. Ő adja a lüktetést. Erre lépünk. (Idegen) emberek harmóniája. Egy külső szemlélő számára, aki még sosem látott ilyet, szemet magával ragadó látvány, a táncosnak, aki megéli, kiteljesedés, a táncosnak, aki a szerelmével táncol katarzisz, a zenésznek, ... nos, ebben (még) nincs tapasztalatom, de táncos oldalról nézve, hasonló élmény lehet, mint annak, aki táncol. Aki a szerelmével táncol. Számomra ezt tartalmazza az a szókapcsolat, hogy magyar néptánc.

Bármelyik év. Bármelyik évszak. Hálás vagyok! Hálát érzek, hogy ismerem a magyar betűket, értem a magyar szót! Hálás vagyok, hogy eredetiben olvashatom Pilinszkyt, aki által erősödött az Istenbe vetett hitem, Gárdonyit, akinek az Egri csillagokon keresztül üzent mondata („Ha félsz, nem élsz!”) 15 éves koromban „pofon csapott”, Szabó Magdát, Weöres Sándort, Hamvas Bélát, Lükő Gábort, Ágh-Bartók-Kodály-Vikár népdalgyűjtéseit, Lányi Gyurkedli, a Téka egyik alapítójának történeteit, Bán Mór Hunyadi regénycsaládját, Harangozó Imrét, Liszkát és Andrásfalvyt, Dr. Burány Béla délvidéki népi játékgyűjtését, Pásztor Andrea és Hajtman Kornél verseit, Saróka Lili cikkét a Katedrából, Pogácsát a Gimesi Művelődési Táborból, Alma Matert Krasznahorkaváraljáról, Dés-Gesztigrecsó szövegeit A Pál utcai fiúkból, unokatestvérem levelét, készülő mesekönyvének kéziratát és nem utolsósorban édesanyám falutörténeti-néprajzi írását szülőfalujáról, Kisújfaluról.

Szégyellem, mert nem mindig volt ez így. Mára már csak halványan, de ott van bennem az a kisebbségi lét okozta megfelelési kényszerrel élő lázadó egyetemista lány, aki a fentiekkel ellentétben erősen degradálta anyanyelvét az államnyelvvvel szemben. Nyitrai egyetemi éveim alatt többször kívántam, bár a többséghez tartoznék. Egy órát követően a Nyitra folyó partján sétálva, óriási kudarcélménnyel a mellkasomban, erőteljesen, számonkérően, hangot is adtam fájdalomnak, egyenest édesapámnak. Úgy emlékszem, apu nyugodt maradt,

hagyta, hogy telefonon keresztül kitomboljam magam. Majd eltelt lassan 10 év, utaztam, munkahelyeket váltottam, rövidebb-hosszabb időt töltöttem különböző anyanyelvű gyerekekkel, kamaszokkal, fiatalokkal, időssekkel, és mára már nem tudok elégszer köszönetet mondani dédszüleimnek, szüleimnek a magyar anyanyelvemért. Dédszüleimnek, akik inkább választották a csehországi deportációt, majd a hazaköltözést, minthogy nyelvi kódot váltsanak, vagy belenyugodjanak a politikai hatalmak által generált élethelyzetükbe, és természetesen szüleimnek, akik magyar iskolákba jártak.

Miért fontos ez január 22-én, a magyar kultúra napján?

Milyen jó érzés, hogy a személyes, elfogult kapcsolódásomon túl, a fent említett örökölt „ruhadarab” is a kollektív magyar kultúránk egy morzsányi gyöngyszeme. Milyen jó, mikor tudatosul bennünk, hogy Munkácsy és az alkotásai is a mi magyar kultúránk szerves részei. Milyen jó, hogy a népi táncunk lassan, de egyre szélesebb körben épül be az életünkbe, általunk pedig gyermekeinkébe. A fentiekkel élve büszkeség és alázat tölt el az élő magyar kultúránk iránt.

A 2020-as libereci látogatásom során a helyi művelődési központ épületén nagy betűkkel egy mondat hökkentett meg: „Přežije-li kultura, přežije národ!” (Ha fennmarad a kultúra, fennmarad a nemzet is!) A csehek tudatosították a kultúra jelentőségét. Vajon, mi is?

